

Cour
Pénale
Internationale

International
Criminal
Court

ICC-PIDS-FS-02-001/09_Lin

Baviktimi liboso ya Esambelo

Bilili: Ron Haviv/VII

Engebene na etambwisami ya CPI, bato bakweli mbeba to ba-viktimi bakoki koyebisa makambo na Mofundi na bosengaka na ye ete azwa mokano ya bolandi moko likambo. Mpo mibale mosusu ya sika eyei kobakisama na oyo etali ba-viktimi. Banda bosambisi makambo ya mbeba ebanda, mpo na mbala ya liboso, bakweli mbeba bazwi likoki ya kozala bango mei na ntango ya biteni ya esambi mpe kosenga lifutami. Yango elingi koloba ete bakosuka se na kotatola te, kasi bakoki mpe kopesa makanisi na bango na nyoso oyo etali likambo banda ebandeli tii suka. Bakoki mingi mbele kosala yango na nzila ya bato bandimami oyo bakoki kotindama na nkombo na bango. Baviktimi oyo bakobima liboso na Esambelo bakoza mpe lisungi na bobateli.

Lotomo ya baviktimi na kati ya bisambisi ya CPI ezali ya kopesa maboko na makasi nyoso Esambelo esali mpo na botia maboko likolo na bato oyo bazali bakolo-likambo na mbeba ya minene oyo ekokwela na molongo. Lisosoli ezali kati na yango ezali ete esambisi ya solo ekolekana se ntango mingongo ya ba baviktimi eyokami mpe minyoko na bango ebelemami polele.

Baviktimibazali bato banyokwami na mabe basali bango, mabe oyo eyebani bo mbeba na miso ya esambelo ya CPI. Soki ekweli ete esika oyo esalemi mpo na losambo (eyamba), mpo na kelasi, misala ya ntoki, ya bwanya to bosalisani ebebisami, mangomba to ba-institutions ezali mpe baviktimi lokola. Kasi bakosenga na yango ete batia monoko makasi na mabe oyo esalami na nzoto ya moto, na makanisi ne ye, oyo ememi ete mayele na ye ebulungana na ndenge basali na ye, oyo amoni na miso; to mpe mabe esalemi na biloko mpe ekeli ete biloko ebungi to bisika ebebi.

Mpo na kosunga baviktimi, Esambelo etiya *Section de Participation et de Dédommagement des Victimes* na mpe *Unité* ya baViktimi mpe Banzeneneke. *Section* ekosunga baviktimi

na oyo etali kosenga na bango kozala bango moko na ntango ya esambi to kozwa lifutami, to mpe nyoso mibale wana. Ekosunga bango mpe na kozwa avoka mpe kobongisa makambo ya batindami na bango. Mpo na koyeba baviktimi mpe kokomela bango epai bazali *Section* emikotisa makasi na boyokani na masanga ya baviktimi, ba-ONG mpe mangomba mosusu ya bikolo to ya bikolo na bikolo, mingi mpenza na bikolo oyo Esambelo ekotambola malamamu.

Unité ya baViktimi mpe Banzeneneke ekopesa bobateli mpe lisungi na makanisi ya banzeneneke mpe baviktimi oyo bakoya na Esambelo, mpe bato mosusu oyo bazali mbele na likamba mpo na litatoli bapesi. *Unité* ekopesa malako mpe lisalisi na bisika mosusu ya mosala ya Esambelo mpo na lolenge ya kosepelisa mpe kofandisa baviktimi na banzeneneke sei. Likebi makasi ezali likolo ya masengeli ya bana mike, babange, bitumbe na baviktimi ya mbeba etali kosangisa nzoto na makasi to mokeseni ya mwasi na mobali. *Unité* ezali mpe na mokumba ya bolengeli ba-programmes ya bobatelami ya banzeneneke.

Komikotisa na esambisi

Ba-viktimi bakoki komikotisa na esambi na nzila oyo boye :

- Na botindaka basango ya mbeba, oyo bayebi ete esalemaki, na Mofundi ;
- Na botatolaka liboso ya esambelo ntango babyangemi bo banzeneneke ;
- Na bopesaka makanisi mpe maluli na bango liboso ya Esambelo na ntango nyoso ya esambi, na ndenge te oyo ekobuka mibeko to elongobani te na mibeko ya bobundeli mpe ya esambisami ya polele mpe ya sembo ; ntango makambo etali bango moko ekoti mbilinga-mbilinga. Baviktimi bakoki kosala yango na biteni oyo ekoyambola esambi (ndakisa, na odiasi ntango Mofundi akosenga na bazuzi ndingisa ete abanda bolukani, to mpe ntango akosenga na Esambelo te endima bosolo ya miko babwakeli moto bakokanisa asali mbeba na

- ntango ya bosambisi mpenza to ya bosambisi-lisusu.
- Na bosengaka mafutami.

Ba-viktimi bakoki komikotisa na biteni nyoso esambisi na botondisaka lokasa ya esenga to *formulaire de demande* esalema mpo na yango. Bisenga nyoso ekoyekolama na bazuzi ya Sambele oyo elongobani na yango. Bazuzi bakotala soki moto anyokwamaki na mabe ya lolenge oyo eyebani bo mbeba na esambelo ya CPI. Bazuzi bakotala mpe na eteni nini baviktimi bakoki kopesa makanisi mpe maluli na bango, mpe na lolenge nini.

Kozwa batindami oyo bandimami

Kokota ya baviktimi na esambisi ekolekana mbala mingi na nzila ya batindami oyo bandimami. Mingi mingi, ba-viktimi bakoya na Esambelo te soki balingi na bango kosala mobembo te. Batindami na bango oyo bandimami nde bato bakopesa makanisi mpe maluli na bango na Esambelo. Baviktimi bazali na likoki ya kopona molobeli balingi, oyo asengeli kozala moto asi asala ntango molai bo avoka na makambo ya mbeba, zuzi to mofundi, mpe akoloba malamumu moko ya minoko mibale ya Esambelo (kiangele to lifalase).

CPI akosalisa baviktimi mpo na kozwa motindami andimami/ayebani na bolakisaka liste ya baavoka. Ata ko baavoka ya Esambelo bakosala mpo ya lisalisi bazali ya kokoka te, Esambelo azali na makoki ya kopesa mwa lisungu ya mosolo. Bakisa lisusu, Bilo ya *Défense Publique* ya baviktimi ekokoka kopesa lisungi ya avoka ntango na bosengi lifuta.

Soki baviktimi bazali ebele, bazuzi bakoki mbele kotuna ete baviktimi bazwa se motindami moko to ekipi ya batindami, na ndenge ete esambi elekana na ndenge ya malonga. Soki mpo ya ntina mosusu baviktimi bayokani te mpo na kozala na molobeli moko, bazuzi bakosenga na *Greffier* ya CPI asala mosala yango. Soki mpe baviktimi basepeli na boyonami ya *Greffier* te, bakoki kosenga na bazuzi batala lisusu.

Liyebisi na mokanda

Ntango Sambele moko endimi esenga ya viktimi mpe ezwi meko likolo na lolenge viktimi akokota na biteni ya esambi na eleko boye to na likambo boye, akozwa nsango etali bolekanu ya eteni moko moko ya esambi, ezala mikolo ya baodiasi, ezala meko ya Esambelo, to mpe moko bisambisi-lisusu.

Lifutami

Baviktimi bakoki kotuna lifutami na mabe oyo banyokweli mpe ezali bo mbeba na miso ya esambelo ya CPI. Esambelo ekoki mpe kozwa mokano ya kokabela mafutami na ndenge na yango moko, ata soki baviktimi bakotisi bisenga na bango te. Baviktimi bakoki kokotisa bisenga na bango ya lifutami mpe Esambelo ekotala soki to te ekoki kopesa mosolo mpo na lifutami mpe ya ndenge nini. Esambelo ekoki kolingisa lifutami na nzila ndenge na ndenge, lokola oyo boye :

- **Bofuti**, oyo elingi koloba kofuta mosolo mpo na ekala mabe ekobebisa motema ya motu, biloko na ye to nzoto na ye. Yango ekokotisa bofuti mosolo mpo na

mabe esalemi na nzoto to na motú, bobungisi mazwi, mpasi na nzoto, bomileleli mpe bobungisi mayele.

- **Bozongisi**, likanisi awa ezali ya kozongisa baviktimi, soki nzila ezali, tii na ndenge bazalaki liboso ya komona mpasi. Oyo ekoki kokotisa bobongisi bisika.
- **Bozongisami**, yango elengelami mpo na kolingisa baviktimi bakoba bomoi na bango bo momeseno. Bozongisami ekoki kozala kokwa mosolo mpo na lisalisi ya nzoto, ya motú to ya mayele, to mpe kofuta oyo esalemi mpo na kozongisa bomengo mpe lokumu ya baviktimi.

Na suka ya esambi, Sambele ya Bosambi ekoki kozwa meko ya kotuna na moto akwei na likambo na Esambelo afuta bato bakweli mbeba oyo mpo na yango abimi mokweisami. Esambelo ekoki kobimisa mosolo ezala mpo na moto na moto to mpo na lisanga; oyo ezali malamumu mingi koleka mpo na baviktimi. Malamumu ya lifutami ya lisanga ezali ete ekopesa eposa ete bato nyoso bazala motema ya kokita mpe basimba basimba bandeko na ndenge ete bakoki kozongela lobiko bazalaki na yango liboso. Ndakisa, ba-*centres* oyo ekopesa lisalisi na baviktimi ekoki kotongama to meko ya kotika bilembo ekoki kokamatama. Epai mosusu, Ba-*États Membres* basálá mwa ebombelo ya mosolo mpo na baviktimi mpe mabota na bango na kati ya esambelo ya CPI, na ndenge ete moko mafutami ekoka kosalema, ata soki moto oyo akwei na likambo azali na makoki ya kosala yango te.

Bobatelami mpe lisungi

CPI ezali na lotomo ya kozwa meko oyo elongobani mpo na kozala na angele na bomibateli, na bolamumu ya nzoto mpe ya mayele, na lokumu ya baviktimi mpe banzeneneke, mpe na oyo etali bomoi na bangomei. Ntango baviktimi bakotatola liboso na Esambelo bo banzeneneke, *Unité* ya Baviktimi mpe Banzeneneke ekopesa lisungi mpo na oyo etali bobongisi mikanda mpe *logistique* mpo na kofandisa nyoso oyo ekoki mpo ete limemya epai na nzeneneke ezala ya kobatelama, mpe ete kotatola ezala te kobendela nzeneneke bampasi mosusu na nzoto to na motema. Lisalisi mpo na makanisi ekopesa motema mpasi to mpe ya ndenge mosusu ekopesama mpe na bato bakokamba banzeneneke.

Bobimisi makambo

Esambelo ekozala na bokengi na makutani na ye na baviktimi oyo bakokota na esambi to bakoluka lifutami mpo na kobanga ete likama ekoka kozala mpo na baviktimi to mpo na bato mosusu, mpe akobomba masolo akozwa na bango na sekele makasi.

Engebene na esaleli ya Esambelo, bisenga ya kokota na esambi to ya kozwa mafutami esengeli koyebisama na Mofundi mpe na Basambeli. Nzokande, basengi bakoki kotuna te masolo bakopesa na Esambelo ebimisama te, soki bazali na kobanga ete yango ekoki kobendela bango mindindo mpo na bobatelami ya bango to ya bato mosusu. Bakoki mpe kosenga ete masolo ya motindo wana ekota na *enregistrement* ya bato nyoso na ntango ya esambisami te. Bazuzi bakoyebisa eteni nini bazwa mpe bapesana mitendo mpo na kobatela masolo epesami na baviktimi to balobeli na bango.